

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף שפות
הפיקוח על הוראת ערבית ואסלאם

ב' כסלו תשע"ח
08 ינואר 2018

לכבוד :

- ✓ מורי השפה הערבית ועולם הערבים והאסלאם
- ✓ מנהלי בתי ספר
- ✓ צוות חינוכי ויועצות

חוזר המפמ"ר לשפה הערבית ולעולם הערבים והאסלאם במגזר היהודי

– תשע"ח 2

תלמידים עם לקות למידה

תוכן עניינים :

- הקדמה
- הנחיות בחט"ב
- הנחיות לכיתה ז'
- הנחיות לכיתה ח'
- הנחיות בחט"ע – בגרויות
- הנחיות לקראת בחינות הבגרות בערבית במגזר היהודי
- הנחיות במקצוע עולם הערבים והאסלאם

הקדמה

חוזר זה נבנה מתוך הצורך של המורים בעריכת מסמך מגבש הדין בטיפול בתלמידים עם לקויות למידה.

החוזר נערך בתאום ובשיתוף פעולה עם האגף ללקויות למידה והפרעת קשב ואגף הבחינות במטה משרד החינוך בירושלים ומעדכן ומחליף את חוזר מפמ"ר תשע"ב 2 שנכתב בנושא לקויות למידה.

אנא קראו מסמך זה בקפידה והקפידו על קיום ההוראות המפורטות בו.

המלצתי היא לערוך ישיבה המורכבת מן הצוות החינוכי בביה"ס (מנהל ביה"ס, יועצת, רכז שכבה, רכז בגרויות, רכז מקצוע והמורה לערבית של התלמיד) לשם הכרת התחום וההתאמות הניתנות ספציפית במקצוע הערבית.

באחריות המורה המלמד או רכז המקצוע להעביר חוזר זה להנהלת ביה"ס לשם היערכות.

אחד הנושאים המטרידים את הצוות החינוכי בביה"ס הוא התמודדות עם תלמידים עם לקויות למידה ושילובם בלמידה השוטפת בכיתה.

המורה לערבית, ככל מורה אחר, נדרש לתת מענה לתלמידיו בהוראתו בכיתה הטרוגנית.

מקצוע הערבית אינו מקצוע רב מלל אלא הינו מקצוע שפה.

הקריאה והכתיבה הם מהות המקצוע ולכן יש להקפיד הקפדה יתרה בהתאמות למקצוע זה.

חוזר מפמ"ר זה נועד לערוך סדר בהתנהלות היום יומית וההתמודדות עם תלמידים עם לקויות הלמידה.

המזכירות הפדגוגית (המפמ"רים) עובדת בשיתוף פעולה עם האגף ללקויות למידה והפרעות קשב ונשענת על חוזר נהלים להתאמות בדרכי היבחנות המפורסם מידי שנה ע"י אגף לקויות למידה ועל חוזר מנכ"ל בנושא. התאמות בדרכי היבחנות מיועדות לתלמידים עם לקויות למידה על מנת להסיר את הקשיים שהלקות יוצרת עבורם בעת העברת הידע הקיים. טרם בדיקת נחיצות ההתאמות, קיימת חשיבות רבה להתערבות לימודית הכוללת הקניית דרכי הוראה מגוונות ואסטרטגיות למידה

שיאפשרו לתלמיד עם לקות הלמידה לעקוף את קשייו. במידה ותהליך זה לא מסייע לתלמיד להביא את ידיעותיו לידי ביטוי, ביה"ס יבדוק את נחיצות ההתאמות בדרכי היבחנות בבחינות הבגרות. במקביל, ייעשו תהליכי התערבות נוספים, שימוש בהערכה חלופית ומאמץ נוסף לאפשר לתלמיד להיות לומד עצמאי ככל שניתן.

להלן ההנחיות כיצד לפעול בנושא זה.

ההנחיות יינתנו בהתאם לשכבות הגיל: חט"ב וחט"ע (לקראת בגרויות).

חט"ב - התאמות לתלמידים עם לקויות למידה כיתות ז'-ט'

דרכי הלמידה וההיבחנות באופן כללי לכל התלמידים בכיתה

יש לתת משימות מדורגות בכל חלקי השיעור (בע"פ ובכתב), בשיעורי הבית ובמבחנים. לתלמידים תינתן אפשרות בחירה בין המשימות הנדרשות. המשימות תהיינה בשלוש רמות:

- **רמת הבסיס** – זיהוי והעתקה; כמו כן תינתן לתלמיד אפשרות לענות על שאלות בעברית.
- **רמת הרחבה** – תרגול מגוון באמצעות שאלות פתוחות, סגורות, תרגום וכד', בהן נדרש התלמיד לידע פסיבי ואקטיבי במיומנויות השפה השונות.
- **רמת העמקה** – משימות אתגר לתלמידים בעלי הישגים מתקדמים, בהן נדרשים התלמידים לרמות גבוהות יותר של יישום מיומנויות הקריאה, ההאזנה והכתיבה.
- המורה נדרשת לחלוקת זמן שיעור נכונה (3 חלקים) כך שבמהלך השיעור יינתן לתלמידים זמן לעבודה עצמאית – עצמית (אישית ו/או בזוגות) 10-20 דקות. זמן זה ינוצל ע"י המורה לעזרה לתלמידים מתקשים, העובדים בתוכנית מותאמת בערבית, מתן משימות אתגר לתלמידים מתקדמים, בדיקה מדגמית של שיעורי בית כתובים (דפי עבודה, מחברות), בדיקה אישית של משימות דיבור וקריאה בע"פ, עבודה פרטנית עם תלמידים שהחסירו מספר שיעורים או מתקשים בחומר לימוד מסוים.

ניתן להיעזר במגוון החלופות לדרכי ההוראה וההערכה בכיתה ההטרוגנית :

- **מתן תשובות באמצעות הקלטה:** תלמיד שמתקשה בכתיבה יכול להקליט את תשובותיו וההקלטה תימסר למורה לבדיקה. ניתן גם לשלב את ההקלטה במתן הוראות לתלמיד בערבית ובעברית. **התאמה זאת אינה קיימת בחט"ע.**
- **תרגום או תמצית בעברית:** תרגום לעברית או תמצות הקטע עליו עובדים בכיתה בעברית, או הנגשת הקטע בצירוף פירושי מילים – כל אלה יכולים להקל על עבודת התלמיד בכיתה ושיתופו המרבי בשיעור.
- **הערכה חלופית: במקום מבחן** ניתן להתאים את הלמידה לתלמיד עם לקות הלמידה ע"י הערכה חלופית בשפה הערבית, באמצעות משימות שונות, כגון: להכין בצמוד לספר, מילון, דפי הנחיות, סרגל אותיות, הקלטות וכל אמצעי עזר אחר. נושאי המשימות ייקבעו בהתאם לנושאים עליהם נבחנים כל התלמידים. המשימות ישוקללו (בידיעת התלמיד) לציון (תחליף לציון המבחן / בוחן).

בכל הקשור לתהליכים המתקיימים עם תלמידים עם לקויות למידה, חשוב מאוד שהמורה יבין כיצד באים לידי ביטוי קשייו של התלמיד בעקבות לקות הלמידה. הדבר יסייע לגבש תכנית ללימודי ערבית שמשתלבת במערך לימודי הערבית של הכיתה. התכנית אמורה לקחת בחשבון את קשייו של התלמיד ובמקביל גם את נקודות החוזק שלו, כך שיוכל לעקוף את קשייו ככל שניתן בלמידת תחום הדעת. יש לציין כי התכנית שתותאם לתלמיד בהתאם לקשייו ולהתאמותיו תהיה בהיצמדות לתכני תכנית הלימודים בשפה הערבית בלבד.

הבהרות אלה תקפות לגבי ההוראה והלמידה של תלמידים בכלל ותלמידים עם לקות למידה בפרט.

- תלמידים הלומדים בכיתות ח'–ט' בתכנית חלופית ללימודי השפה הערבית שעל פי תכנית הלימודים (ראו לעיל), יקבלו בתעודה **ציון על הישגיהם בתכנית לפיה הם לומדים**. התלמידים צריכים להבחן (בכתב או בע"פ), להגיש עבודות שתיבדקנה לפי קריטריונים ידועים ולהכין שיעורים באופן שוטף.

- **סיווג רמות הלמידה יהיה על פי הניסוח הבא:**

א. ערבית – לתלמידים הלומדים ברמת הכיתה.

ב. ערבית מותאמת - לתלמידים הלומדים בתוכנית מותאמת.

בכיתות ז' – אין לפטור תלמידים מלימוד השפה.

חשוב לתת לתלמיד אפשרות להשתלב בלימודי השפה בתוכנית הלימודים הרגילה, תוך התחשבות ברמת יכולתו של התלמיד (הוראה הטרוגנית). לגבי תלמידים המאובחנים כתלמידים עם לקויות למידה, או תלמידים שהתגלו במהלך לימודיהם קשיים מיוחדים בלימוד השפה, בית הספר יעשה כל מאמץ לזהות את מקור הקושי ולבנות תכנית שתקדם את התלמיד ובמידת הצורך תאפשר את עקיפת הקושי.

בכיתות ח'

ייבחן מחדש עניינם של תלמידים שלא הצליחו במהלך שנה שלמה לקלוט את הסימנים המהווים בסיס לקריאה ולכתיבה של השפה (למרות ניסיון לשלבם בכיתות ז' שכלל התאמות לרמתם ויכולתם). עניינם יידון בוועדה בית ספרית (ראו חוזר הפיקוח על הערבית למנהלים מיום 24.9.01). ועדה זו, הכוללת את המורה לערבית, תשווה את הישגיו של התלמיד בערבית עם הישגיו במקצועות הבאים: אנגלית, תנ"ך ולשון עברית, תיוועץ עם יועצת השכבה ו/או מחנך/ת הכיתה, ובהתאם למסקנות תהיה רשאית לאפשר לתלמידים אלה ללמוד את השפה בעזרת עזרים כגון כרטיסיות, סרגל אותיות, מילון (מהספר) והקלטות. פעילות חלופית שאינה בתחום ערבית מותנית בכך שתבצע מחוץ לכיתה הלימוד בכל שלוש שעות לימוד הערבית השבועיות ועד לסיום התלמיד את לימודיו בחטיבות הביניים.

להלן הצעה להתאמות לתלמידים מאובחנים או לתלמידים שהתגלו אצלם קשיים מיוחדים בקליטת מיומנויות השפה השונות (ז'-ט'), והכל בהתאם לבדיקת נחיצות ההתאמות ורק לאחר שההתערבות הלימודית לא סייעה להעברת הידע הקיים.

1. הארכת זמן הבחינה.
2. התעלמות משגיאות כתיב: ניתן לתת לתלמיד להשתמש במילון הספר או במילון צמוד (על גבי דף) שהוכן ע"י המורה במיוחד עבור התלמיד, למילוי המשימות הנדרשות. אין להפחית ציון בשל שגיאות כתיב.

3. **הקראת שאלון הבחינה במקרים חריגים** : כשידוע שאחת מלוקויות התלמיד הינה קריאה איטית מאוד של הכתוב, כאשר אובחנה לקות קריאה משמעותית שלא מאפשרת לתלמיד להעביר את ידיעותיו למרות שקיים ידע ולמרות הוראה מותאמת, במקרים חריגים ובודדים בלבד, המורה יכולה לעזור לתלמיד בקריאת קטעים מן הבחינה.
4. **דף כללים**: כאשר התלמיד סובל מקושי חמור בשימור או בדליית מידע ניתן לצרף לשיעורי הבית, להכתבה, לבוחן או למבחן דף כללים, דף מילים או דף מידע אחר.

חט"ע – בגרויות

הקריאה והכתיבה הם ממהות המקצוע ולכן יש להקפיד הקפדה יתרה בהתאמות למקצוע זה. כידוע, לא בכל המקצועות קיימות כל ההתאמות - אנא שימו לב. ההתאמות במקצוע הערבית הן :

1. הנחיות לבחינה בעל פה (כחלופה לבחינה בכתב) לתלמידים עם לקות למידה עקרונית- מקצוע הערבית אינו מקצוע רב מלל, ולכן התאמה מסוג זה כמעט ואינה קיימת. היא תתבצע במקרים מאוד מיוחדים וחריגים כגון, תלמידים עיוורים, כבדי ראייה, תלמידים בעלי צרכים מיוחדים המתקשים מאוד בכתיבה, בכפוף לאישור ועדת חריגים באגף הבחינות . במקרים החריגים שתוארו לעיל יש לפנות לוועדת חריגים.
2. אין בחינה מותאמת בערבית למגזר היהודי המהווה מקצוע שפה זרה שנייה.
3. הכתבה לבוחן ניטרלי – אינה קיימת במקצוע זה.

להלן הנחיות לקראת בחינת הבגרות בערבית במגזר היהודי:

1. מקצוע הערבית אינו מקצוע רב מלל. התלמיד נדרש להקדיש זמן עבודה עצמית עם מילון, מה שאינו מתיישב עם בחינה בעל פה ולכן עקרונית לא יבחן תלמיד במקצוע זה בעל פה, פרט למקרים מיוחדים וחריגים, באישור וועדת חריגים. לבחינה בעל פה נדרש התלמיד להכיר את החומר הנלמד.
2. אין הקראת טקסט / שאלון בכל שלבי שאלון הבחינה, ההוראה, הלמידה וההערכה. הקראת טקסט מהווה פתרון חלקי במילוי השאלון, על כן הדבר אינו אפשרי.

3. אין הכתבה לבוחן נייטרלי. במקרים חריגים ונדירים יש לפנות לוועדת חריגים. (ראה לעיל).

4. התאמה כגון תוספת זמן הינה בסמכות בית הספר ללא צורך באבחון, בכפוף לנהלים בהתאמות בדרכי ההיבחנות / אגף לקוויות למידה.

5. התאמה מסוג התעלמות משגיאות כתיב ניתן לאשר רק עבור הסעיפים בבחינה הדורשים תרגום וכתיבה חופשית. אישור ההתאמה בסמכות בית הספר.

6. אין שימוש במילונית. המילונית בערבית אינה עומדת בסטנדרטים של מילונים בשפה הערבית, הנדרשים לשימוש בבחינות הבגרות.

להלן הנחיות לקראת בחינות הבגרות ב"עולם הערבים והאסלאם" לתלמידים עם לקות למידה:

המקצוע עולם הערבים והאסלאם הינו מקצוע רב מלל. לפיכך, חלות עליו ההנחיות המתאימות למקצועות לימוד מסוג זה.

בנוסף, להלן הנחיות לעריכת בחינות להתאמות ברמה 3 :

- **בחינה בעל-פה**: על מנת להסיר ספק, לפניכם רענון של ההנחיות כיצד עליכם לבחון תלמיד/ה בעלי אישור להתאמה זו בבחינת הבגרות. הנחיות אלה תקפות לשאלונים חיצוניים ופנימיים גם יחד.

- **שאלון מותאם**: ההנחיות הן בתוקף החל ממועד קיץ תשס"ז (2007). שימו לב לשינויים והקפידו ליידע במועד את תלמידים הזכאים להתאמה זו. יש לעיין בחוזר להתאמות בדרכי ההיבחנות / אגף לקוויות למידה.

אני מאחלת לתלמידינו הצלחה בלמידה בכיתה ובבחינות הבגרות.

בברכה,

ותודה על שיתוף הפעולה

סיגלית שושן

מפמ"ר ערבית ועולם הערבים והאסלאם

העתקים :

- ✓ ד"ר משה וינשטוק, יו"ר המזכירות הפדגוגית
- ✓ הגב' דליה פניג , ס. יו"ר המזה"פ, מנהלת אגף א' לפיתוח פדגוגי
- ✓ מר משה זעפרני, מנהל אגף שפות במזה"פ
- ✓ גב' לילי טלדן, ממונה על מערך האבחון וההתאמות אגף לקויות למידה, שפ"י
- ✓ הגב' אהובה סיידוף, מנהלת תחום אוכלוסיות מיוחדות וטוהר הבחינות, אגף הבחינות
- ✓ גב' הילי שמיר, ממונה על תחום פדגוגיה אגף לקויות למידה, אגף שפ"י.
- ✓ מדריכים מחוזיים לערבית